

УДК 378.093.5(477.53)«1919/1933»
DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.24.194627>

МАРИНА ГРИНЬОВА

ORCID ID /0000-0003-3912-9023

ЛЕОНІД БУЛАВА

ORCID ID 0000-0002-7195-3867

ОЛЬГА МАЩЕНКО

ORCID ID 0000-0001-5424-8851

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,

ІСТОРІЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЛТАВІ (1919-1933 РОКИ)

У статті аналізується історія природничо-наукової освіти в попередниках Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка: Полтавського українського педагогічного інституту (1919–1921), Полтавського інституту народної освіти (1921–1930), та Полтавського інституту соціального виховання (1930–1933). Зокрема, увага акцентується на особливостях організації освітнього процесу та освітнього середовища в ці періоди.

Ключові слова: Полтавський педагогічний інститут; Полтавський інститут народної освіти; Полтавський інститут соціального виховання; природничо-наукова освіта; учитель природознавства

Постановка проблеми. *Потребують уточнення* особливості організації освітнього процесу за його змістом і методикою в кожен із періодів. *Потребують подальшого вивчення:* біографії викладачів, як організаторів освітнього процесу з підготовки вчителів природознавства.

Актуальність дослідження та публікації щодо проблеми. Дана стаття написана в розвиток попередніх досліджень авторів (Булава, Шевчук & Мащенко, 2014; Булава, 2019; Гриньова, 2018).

Діяльність освітніх закладів – попередників Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка впродовж 1919-1933 років досліджували також О. П. Єрмак, Б. В. Год та інші. Разом із тим, до цього часу мало вивчена саме природничо-наукова освіта (біологічна і хімічна).

Метою статті є уточнення особливостей організації освітнього процесу при підготовці вчителів природознавства за його змістом і методикою в кожен із періодів діяльності закладів-попередників ПНПУ, а також ролі викладачів-природознавців.

Виклад основного матеріалу.

Полтавський учительський інститут, як заклад професійної (не вищої) освіти, готував учителів без предметної спеціалізації для вищих початкових шкіл. Він діяв під такою назвою з липня 1914 до грудня 1919 року.

Після вигнання з Полтави денікінців і повернення радянської влади полтавський губернський відділ народної освіти видав Наказ від 27.12.1919 р. про усунення призначених за час денікінської влади педагогів. Цією датою в залікових книжках позначено вступ студентів на перший курс набору 1919 р. до Полтавського педагогічного інституту (у тому числі – природознавчого відділу). Цей день є точкою відліку в історії природничого факультету.

Офіційно ж Полтавський учительський інститут оголошувався Вищою школою під назвою «Полтавський український педагогічний інститут» Наказом Губревкому від 13.01.1920 року і до переходу під керування центральної влади підлягав Полтавському губернському відділові освіти (Булава, 2019).

Колектив інституту вирішив назвати орган самоуправління «науково-учебною радою». Першим головою цієї ради був обраний зоолог О.Т. Булдовський (1887-1938). У січні – квітні 1921 р. цю посаду обіймав завідувач красназвчого музею, ботанік В.Ф. Ніколаєв (1889-1973). Управління інститутом здійснювалося за демократичними принципами. Кожен із його трьох його відділів (словесно-історичний, фізико-математичний, природознавчий) теж мав окремі ради, що керували їхнім внутрішнім життям.

Набір студентів 1-го курсу, здійснений у 1920 р., не був розподілений по відділах. Викладалися тільки спільні для студентів всіх відділів загальноосвітні й психолого-педагогічні дисципліни.

Із залікової книжки від 27.12.1919 р. (Булава, Шевчук & Мащенко, 2014), а також із інших архівних документів дізнаємося, що в 1920-1922 рр. на природничому відділі працювали його завідувач Валентин Федорович Ніколаєв (морфологія, анатомія і систематика рослин); Борис Борисович Лук'янович (фізіологія рослин); Олександр Теофілович Булдовський (зоологія, методика природознавства); Кость Володимирович Дубняк (загальне землезнавство); Михайло Митрофанович Самбікін (метеорологія і кліматологія); Микола Іванович Гавриленко (порівняльна анатомія тварин, лаборант з біології); Володимир Вільгельмович Лауер (анатомія і фізіологія людини, гістологія).

Загальну і неорганічну хімію впродовж 14 років, з початку 1920-го року, Йосип Олексійович Власенко (1880 – після 1935). Курс органічної хімії на самому початку 1920-х вели Яків Григорович Бергольд (крім того, закінчив

курси неорганічної хімії при Томському й Гельдельберзькому університетах, вів також курс еволюції техніки), а пізніше недовго – Нестор Самсонович Пужай.

Як бачимо, на природознавчому відділі поєднувалася біологічна, хімічна і фізико-географічна підготовка майбутніх учителів. На початку 1920-х років природознавчий відділ поділявся на два підвідділи: географічний і біологічний. Сім навчальних дисциплін заплановані як спільні для студентів обох підвідділів (загальний курс фізики, загальний курс хімії, загальне землезнавство, кристалографія і мінералогія, загальна біологія, виробництво посібників і фотографія, геологія з палеонтологією). Для студентів кожного із підвідділів передбачалися додаткові набори навчальних дисциплін (11 – для географів і 8 – для біологів). Для біологічного підвідділу планувалися хімія аналітична, хімія органічна, зоологія, ботаніка, анатомія людини і тварин, порівняльна анатомія тварин, анатомія і фізіологія рослин, методика природознавства. Але деякі заплановані навчальні дисципліни не викладались (за браком викладачів). Не було єдиної системи оцінювання знань; іспити й заліки виставлялися не в спеціально відведений час, а по мірі готовності студента до їхнього складання. Послідовність вивчення окремих курсів не була логічною.

Педагогічний інститут мав незадовільне забезпечення приміщеннями. Як і Учительський інститут (починаючи з 1918 р.), він розташовувався у будинку по сучасній вул. Лідова 9/12. І все ж, ще в 1920 р. тут були обладнані кабінети (ботанічний, зоологічний, анатоми-гістолого-фізіологічний, мінералогічний і геологічний та хімічна лабораторія) завдяки тому, що інститут отримав частину майна кабінету природознавства Кадетського корпусу, а також хімічного кабінету реального училища. Частина наочності виготовлена самими викладачами природознавчого відділу.

Полтавський інститут народної освіти (ПІНО), 04.1921-08.1930. Ще навесні 1920 р. радянським урядом було проголошено ліквідацію старої вищої школи і початок діяльності інститутів народної освіти (ІНО), які повинні готувати вчителів з вищою освітою як для шкіл-семирічок, профшкіл, робітфаків і технікумів. Тому впродовж 1920 – першого кварталу 1921 р.р. йшла підготовка до утворення Полтавського інституту народної освіти (ПІНО) внаслідок злиття педагогічного інституту й Полтавського історико-філологічного факультету товариства «Просвіта».

Впродовж 14-22.04.1921 р. завершилися організаційні заходи щодо налагодження діяльності ПІНО у складі двох відділів: словесно-історичного (на базі однойменного відділу педінституту й історико-філологічного факультету), та *природничо-математичного* (на базі двох відділів педагогічного інституту, на чолі з деканом В.Ф. Ніколаєвим). Факультети мали поділитися ще й на кафедри, але в реальності останні так і не були створені. Термін навчання в ПІНО упродовж 1921-1926 рр. становив 3 роки.

Поділ на два вказані вище факультети проіснував недовго. У ПІНО з 02.1922 р. до 09.1928 р. фактично функціонував тільки факультет соціального виховання (у складі якого діяла *природничка секція*).

Після утворення єдиного факультету, в 1922-1923 і 1923-1924 н.р. студенти на першому курсі не розподілялися за напрямками підготовки і вивчали спільні дисципліни (ідеологічні, загальноосвітні й психолого-педагогічні). А з другого курсу починалася фахова (спеціальна) підготовка за трьома секціями: фізико-математичною, *природничою*, гуманітарною.

У тому ж 1922-1923 н.р. почали практикувати «комплексні програми навчання» (наприклад, інтегровані курси природознавства), які в різних варіантах домінували майже 10 років. А єдиною правильною й універсальною системою було визнано «Dalton-Plan» у формі лабораторно-бригадної системи організації навчального процесу (кабінетне «пропрацювання» знань тощо).

У лютому 1923 р. були створені три предметні комісії (у т.ч. *природничо-математична*). Завданням комісій було розроблення й затвердження навчальних планів і програм, атестація студентів-випускників, розгляд дипломних робіт, розподіл дисциплін між лекторами тощо.

У 1924 р. Наркомат освіти УСРР ненадовго затвердив сім кафедр Полтавського ІНО, у т.ч. *природознавства* (зав. Булдовський О.Т.) та *неорганічної природи* (зав. Самбікін М.М.).

З 1923-1924 н.р. вперше організована педагогічна практика студентів. У 1924-1925 н.р. ліквідувалися екзаменати й заліки як пережитки минулого, натомість впроваджувався колективний облік і оцінювання знань.

Якщо у 1922-1923 і 1923-1924 н.р. спеціалізація вводилася з II-го курсу, то з 1924-1925 н.р. для студентів I-х і II-х курсів усіх відділів передбачалося викладання загальноосвітніх дисциплін в однаковому обсязі (хімія, фізика, біологія, вища математика, креслення, нові мови, енциклопедія виробництва тощо), психолого-педагогічних (основи педології, соціальне виховання тощо), та ідеологічних дисциплін (ленінізм, семінар з марксизму). І тільки на III-му курсі відбувалася спеціалізація за трьома відділами (циклами): індустріальним, *сільськогосподарським* і суспільствознавчим. Як бачимо, природнича освіта, в основному, перенесена до числа спільних для всіх здобувачів ПІНО загальноосвітніх дисциплін. А спеціальна підготовка аж до 1933 року стала прикладною (сільськогосподарською).

Збільшення частки загальноосвітніх дисциплін пов'язано із украй низьким рівнем підготовки студентів-вступників із дітей селян-бідняків і робітників. Невелику стипендію отримувало небагато студентів, та і її не вистачало на прожиття, і переважна більшість змушена була працювати (здебільшого, на поденних роботах). Заняття до 1924 р. розпочиналися тільки ввечері, коли студенти поверталися з роботи. Не вистачало навіть стільців і столів, тому частина із них під час занять стояли. Саме з цих причин близько 20% студентів кожного року залишало інститут, а до третього курсу вибувало 50%. У 1923-1924 н.р. в ПІНО було 144 випускники, проти 40-47 в наступні три роки. У 1924 і 1925 рр. загальна кількість студентів ПІНО часом не досягала і 200 осіб.

Все це зумовило зменшення потреби ПІНО у викладачах. Низька заробітна плата забезпечувала їм напівголодне існування, тому до 1924 р. вони змушені були підпрацьовувати в школах та інших закладах. Якщо професорсько-викладацький склад ПІНО у 1921-1923 рр. налічував 30-38 осіб, то в кінці 1924-го він зменшився до 18-ти (із них 5-6 становили викладачі природознавчих дисциплін).

Випускники природничої секції до 1925 року отримували диплом із кваліфікацією «викладавець природознавства та географії». Професійних фізико-географів на той же час узагалі й у ПІНО було ще мало. Тому

окремі дисципліни викладали ботаніки В.Ф. Ніколаєв і М.Ф. Ніколаєв, зоологи О.Т. Булдовський і М.І. Гавриленко. Час від часу у 1920-х роках працював агрометеоролог М.М. Самбікін.

Із середини 1920-х років природничо-наукова підготовка студентів ПНО мала яскраво виражений краєзнавчий і сільськогосподарський зміст. Зокрема, на початку навчання студенти отримували необхідні знання з фізичної географії та метеорології як основи ознайомлення із природою рідного краю, потім вивчали геологію, ґрунтознавство і сільськогосподарську хімію, які давали картину утворення ґрунтів і переробки їх хімічними процесами, розуміння яких допомагало студентам зрозуміти сучасну географію рослин і тварин рідного краю; роль рослин і тварин у господарському житті людини.

Починаючи з 1926 р. ПНО переведене на 4-річний термін навчання, тому в 1926-1927 н.р. студенти III-го курсу залишені в інституті ще на 1 рік.

До кінця 1927-1928 н.р. продовжував діяти єдиний факультет соціального виховання зі спеціалізацією тільки на III-му курсі за трьома напрямками: фізико-математичним, суспільствознавчим, *агробіологічним*. Методична підготовка за відповідним напрямом і педпрактика планувалися на III-му курсі (по 7 год. у тиждень на кожний триместр). У свідощвах випускників вказувалося, що вони отримали кваліфікацію вчителя старшого концентру шкіл-семирічок (5-7 класи), та перелік навчальних дисциплін.

Головування у природознавчій цикловій комісії в 1927-1928 і 1928-1929 н.р. було доручено проф. Булдовському О. Т.

Серед викладачів природничих дисциплін і далі працювали професори О. Т. Булдовський (зоологія, зоогеографія, методика природознавства, педпрактики), М. М. Самбікін (енциклопедія виробництва з краєзнавчим ухилом; метеорологія; геологія); Й. О. Власенко (хімія, неорганічна еволюція); доктор медицини Григорій Хомич Нагай (анатомія і фізіологія людини), М. І. Гавриленко (геологія, мінералогія і кристалографія, зоологія). Після переїзду В. Ф. Ніколаєва до Харкова, ботаніку і фітогеографію до 1924 р. викладав Б. Б. Лук'янович, а в 1924-1930 рр. – М. Ф. Ніколаєв (вів також курси біології з теорією еволюції, фізичної географії тощо).

До літа 1927 р. інститут працював ще в непристосованих маленьких приміщеннях; було усього 12 штатних викладачів (8 професорів II-ї категорії і 4 викладачі I-ї категорії), а також 10 нештатних викладачів та 6 лаборантів. За даними ректора, станом на літо 1927 р. 80% всіх випускників ПНО працювало в школах; 15-16% – в інших вузах (у т.ч. педтехнікумах).

Тільки перед 1927-1928 н.р. ПНО отримав приміщення сучасного корпусу №1 (колишній провулок Другий Кірочний, перейменований на вул. Інститутську, а з 1951 р. – на вул. Остроградського). Це дало можливість значно збільшити штат викладачів і набір студентів. У 1928 році до ПНО було приєднано Полтавський педагогічний технікум імені М. Драгоманова. У 1928-1930 рр. геологію й мінералогію, а також методику неживої природи викладав Ілько Сергійович Педан (1891-1958), який перейшов у ПНО із педтехнікуму.

Станом на березень 1929 р. в переліку з 17 кабінетів ПНО названі кабінети хімії і методики її навчання; зоології з живим кутком; ботаніки і ботанічний сад; фізичної географії, краєзнавства та геології; анатомії і фізіології. На базі кабінетів діяли наукові гуртки – не тільки студентські, а й для учнів шкіл та вчителів (зокрема три – природознавчого спрямування, у т.ч. два – під керівництвом О. Т. Булдовського). Проф. Булдовський О. Т. був членом державної науково-методичної комісії.

Із грудня 1929 року викладання агрономічних дисциплін за сумісництвом було доручено викладачеві сільськогосподарського інституту Ф.Г. Білецькому. За його участю створювався агрономічний кабінет. Курс зоотехнії вів проф. Заворотний.

Студенти випусків 1927 і 1929 років агробіологічного напрямку під керівництвом професора ботаніки М.Ф. Ніколаєва та лаборанта (пізніше – асистента і доцента) Ф.К. Курінного, з метою удосконалення організації навчальної та наукової роботи, започаткували на території, прилеглій до Архіандритського саду, колекцію культурних і дикорослих трав'янистих рослин, яка налічувала більше 400 видів і різновидностей. Ця територія в документах інституту носила назву «ботанічна ділянка» та була задумана як дослідницька лабораторія. Силами студентів природничого гуртка ділянки спочатку були розчищені від непотребу, оскільки використовувалися місцевим населенням як звалище.

Із 1928-1929 н.р. ПНО мав вже 2 факультети: *старшого концентру*, що готував учителів 5-7 класів і *молодшого концентру* – для підготовки вчителів 1-4 класів. У 1929-1930 н.р. факультет старшого концентру поділявся на три відділи: фізико-математичний, *агробіологічний*, соціально-економічний. На I-х курсах, як і раніше, викладалися спільні для всіх соціально-економічні й педагогічні дисципліни. Спеціалізація по відділах розпочиналася не з III-го курсу (як у 1924-1928 рр.), а вже з другого семестру II-го курсу.

Питаннями методичного забезпечення викладання дисциплін в 1929-1930 н.р. займалися чотири циклові комісії, у т.ч. агробіологічна (голова – проф. Самбікін М. М., заступник – Педан І. С., секретар – студент Левін О. П.).

Поступово відбувався відхід від «лабораторного методу» організації навчального процесу, зростала роль лекцій і семінарських занять. Але, як і в школі, спостерігалось масове захоплення «методом проектів».

На факультеті старшого концентру навчальний процес поділявся на заняття трьох типів: лекції (33% усього навчального навантаження), семінари (майже 39% часу), і практики (28% від усього обсягу навантаження). Кожен тип занять в різній пропорції був представлений у трьох циклах дисциплін: виробничому, соціально-економічному, педагогічному. Чергувалися дні, коли читалися лекції (6 годин на день; тривалість однієї лекції, як і раніше – 50 хвилин), і дні семінарів та практик (7 годин на день).

Вимоги до наукового рівня підготовки вчителів, між тим, зменшуються: у 1930 р. скасовано кваліфікаційні роботи для студентів педагогічних вишів.

У 1928-1929 рр. розпочалися політичні репресії, і ПНО накрила хвиля арештів викладачів, яких підозрювали в приналежності до «націоналістичної організації». Заарештований у жовтні 1929 р. декан О.Т. Бузинний. Більшість професорів – справжніх інтелігентів, патріотів і вчених, – теж вимушені були покинути інститут, а в другій половині 1930-х років зазнали репресій. ПНО залишили майже всі кваліфіковані природознавці: М.І. Гавриленко (жовтень 1929 року), М.Ф. Ніколаєв, О.Т. Булдовський, І.С. Педан (улітку 1930 року).

Розпочинався період в історії нашого закладу, коли професори старої школи були звільнені, а їхнє місце зайняло молодше покоління викладачів, переважно виховане в ПНО у 1920-х роках (І. І. Мазепа, Ф. К. Курінний, Т. У. Малахов, М. І. Петрик, М. В. Пилипченко, М. І. Рогозіна).

У серпні 1930 р. ПНО було реорганізовано в Полтавський інститут соціального виховання (ПІСВ). Основною причиною перетворення 4-річних ІНО (з повною вищою освітою) на 3-річні ІСВ (із неповною вищою освітою) був курс на прискорення темпів індустріалізації на початку 1930-х років, який зумовив запровадження обов'язкової, безплатної семирічної освіти в промислових містах, фабрично-заводських районах і робітничих селищах (дещо пізніше – й у сільських місцевостях). А розширення мережі шкіл вимагало зростання й чисельності вчительських кадрів (за рахунок збільшення прийому на навчання – два рази на рік, та прискорених, «ударних» темпів їхньої підготовки, зниження вимог до обсягу і якості теоретичної підготовки).

У ПІСВ із часу заснування й до початку 1932-1933 н.р. існували факультети: *шкільний* (реорганізований із факультету старшого концентру) і *дошкільний*. Заступником завідувача шкільного факультету, потім – заступником директора ПІСВ був І.І. Мазепа (1906-1974), випускник Полтавського ІНО 1929 року, у майбутньому – перший зав. кафедрою зоології ПДПУ.

Як і в останні роки існування ПНО, в ПІСВ майже до кінця 1932 р. діяв *агробіологічний відділ* (завідувач – професор Білецький Ф. Г.).

Наказом від 14.01.1931 р. були відновлені *кафедри*. Зокрема, в складі агробіологічного відділу діяли *кафедри хімії* (зав. Й. О. Власенко), *біології* (зав. В. В. Абрамович, а після його звільнення з 08.1932 р. по 02.1933 р. – Ф. П. Приймак), *землезнавства і сільського господарства* (зав. Ф. Г. Білецький).

Остання пізніше перейменувалася на кафедру *агрономічних наук; реконструкції сільського господарства*. Нею до 09.1933 р. керував професор Ф. Г. Білецький (1879-1967). Підготовка кадрів здійснювалася, переважно, в аспектах, що стосувалися аграрного сектора господарства. У ті роки перелік і обсяг навчальних дисциплін змінювалися щорічно. Курс геології й ґрунтознавства на цій кафедрі викладав О. О. Іллічевський; хліборобства – Ф. Г. Білецький; фізичну географію з краєзнавством, агрометеорологію – М. М. Самбікін. П.Н. Колотій викладав курс скотарства, замість нього викладати курс зоотехнії прийнятий як позаштатний проф. К. П. Ковальов.

Курс ботаніки на *кафедрі біології* після від'їзду М. Ф. Ніколаєва в 1930/1931 і 1931/1932 н.р. викладав молодий професор Віктор Володимирович Абрамович (1901-?). Крім нього, ботаніку в 1931/1932 н.р. викладав штатний доцент Ф. К. Курінний. Вони із великим ентузіазмом продовжили справу М. Ф. Ніколаєва по розширенню ботанічних ділянок і створенню ботанічного саду.

Після того, як інститут залишив проф. Булдівський О. Т., методику вивчення неорганічної і органічної природи на кафедрі біології в 1930/1931 н.р. викладав доц. Степанівський В. В. (звільнений з роботи в інституті 31.12.1933), а зоологію – позаштатний доцент І. І. Мазепа (основним місцем роботи поки що був робітничий факультет).

У 1931/1932 н.р. інтегрований курс «Методика природознавства» викладав доц. Самійленко М. А. – до звільнення за скороченням годин 22.9.1932 р. (Михайло Антонович Самійленко читав раніше і лекції з анатомії та фізіології людини, ще будучи позаштатним доцентом).

Кафедра хімії ПІСВ станом на 25.10.1931 р. складалася із трьох осіб: керівника, штатного професора з 1926 р. і викладача педінституту з 1920 р. Йосипа Олексійовича Власенка; штатних доцентів – Костянтина Васильовича Лопатіна (1896-?) і Олекси Мартим'яновича Колонтає (1884-1937). На посаду лаборанта прийнятий випускник ПІСВ того ж року М.В. Пилипченко.

Природничу підготовку здійснювалася також на денному та вечірньому робітфаках. Наказом від 7.03.1931 р. викладачем природознавства на вечірньому робітфаці призначається Є. С. Довженко (дружина Ф. К. Курінного і бабуса М. В. Гриньової). Потім на цій посаді працювали О. Д. Сніжко і М. І. Рогозіна.

Найбільш обдаровані й успішні з числа студентів, починаючи з II-го курсу, призначалися на посади позаштатних асистентів, які вели практичні заняття.

Навчальні й виробничі практики були націлені на ознайомлення з окремими напрямками виробничого процесу чи суспільного життя. Уже в кінці 1932 р. відбулася чергова зміна внутрішньої структури ПІСВ. Зокрема, шкільний поділили на два факультети: *агро-математичний* і соціально-економічний. Агро-математичний факультет, в свою чергу, поділили на два відділи: техно-математичний і *агробіологічний*. *Агробіологічний відділ* очолив зоолог І. І. Мазепа. Цей відділ, як і в 1931 р., поділявся на три кафедри: реконструкції сільського господарства, біології, хімії.

Кафедрою *хімії* до 02.1934 року продовжував керувати Й. О. Власенко, кафедрою *реконструкції сільського господарства* до 09.1933 року – Ф. Г. Білецький. Виконуючим обов'язки завідувача кафедри *біології* 02-09.1933 року був Ф. К. Курінний.

Професори й доценти читали тільки лекції (їхня тривалість становила 45 хв.), приймали заліки (в 1930-1931 рр. робилася відмітка: «зараховано» / «не зараховано»). А відповідно до Наказу від 12.05.1932 р., щоб запобігти «зрівнялівки»: «добре», «цілком задовільно», «задовільно», «не задовільно».

Експеримент з утворенням ІСВ був невдалим, і в серпні-вересні 1933 р. почалась їхня реорганізація на педагогічні інститути.

Висновки. У статті вирішені наступні дослідницькі завдання: уточнені особливості організації освітнього процесу з природознавства за його змістом і методикою в кожен із періодів. Схарактеризована діяльність організаторів освітнього процесу з підготовки вчителів природознавства у закладах-попередниках ПДПУ імені В.Г. Короленка.

Перспектива подальших досліджень полягає в пошукові архівних джерел, які б допомогли прослідкувати професійний шлях усіх викладачів, які здійснювали підготовку вчителів природознавства в 1920-х – на початку 1930-х років.

Список використаних джерел

- Булава, Л. М. (2019). Природничо-наукова освіта у попередниках ПНПУ імені В. Г. Короленка. В кн. М. В. Гриньова (Ред.), *Природничий факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: 100 років історії та здобутків: літопис* (С. 18-38). Полтава: Аструя.
- Булава, Л. М., Шевчук, С. М., & Мащенко, О. М. (2015). *Історія підготовки вчителів географії та природознавства на Полтавщині (1914–2014 роки)*: монографія. Полтава: ПОППО.
- Гриньова, М. В., & Клепець, О. В. (2018). Історія та сьогодення природничого факультету Полтавського педуніверситету. В кн. М. В. Гриньова (Ред.), *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXV Каршинські читання)*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (С. 8-17). Полтава.
- Степаненко, М. І. (Ред.). (2014). *Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка – 100 років на освітньому олімпі*: історичне ювілейне видання. Київ: Логос України.

References

- Bulava, L. M. (2019). Pryrodnycho-naukova osvita u poperednykakh PNPU imeni V. H. Korolenka [Natural science education in the precursors of VN Korolenko PNU]. In M. V. Hrynova (Ed.), *Pryrodnychi fakul'tet Poltavskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. H. Korolenka: 100 rokiiv istorii ta zdotukiv [Faculty of Natural Sciences of the VG Korolenko National Pedagogical University: 100 Years of History and Achievements]*: litopys (pp. 18-38). Poltava: Astraia [in Ukrainian].
- Bulava, L. M., Shevchuk, S. M., & Mashchenko, O. M. (2015). *Istoriia pidhotovky vchyteliv heohrafiiv ta pryrodoznavstva na Poltavshchyni (1914–2014 roky) [History of teacher training in geography and science in Poltava region (1914–2014)]*: monohrafiia. Poltava: POIPPO [in Ukrainian].
- Hrynova, M. V., & Klepets, O. V. (2018). Istoriia ta sohodennia pryrodnychoho fakultetu Poltavskoho peduniversitytetu [History and Present of the Faculty of Natural Sciences of Poltava Pedagogical University]. In M. V. Hrynova (Ed.), *Metodyka navchannia pryrodnychykh dystsyplin u serednii ta vyshchii shkoli (XXV Karyshynski chytannia) [Teaching Methods in Natural Sciences in Secondary and Higher Schools (XXV Karishin Readings)]*: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 8-17). Poltava [in Ukrainian].
- Stepanenko, M. I. (Ed.). (2014). *Pol'tavskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. H. Korolenka – 100 rokiiv na osvithomu olimpi [Poltava National Pedagogical University named after VG Korolenko - 100 Years at the Olympus of Education]*: istorychne yuvileine vydannia. Kyiv: Lohos Ukrainy [in Ukrainian].

GRYNYOVA M., BULAVA L., MASHCHENKO O.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

HISTORY OF TRAINING OF NATURAL SCIENCES TEACHERS (1919-1933)

The article analyzes the history of science education in the precursors of the VG Korolenko Poltava National Pedagogical University: Poltava Ukrainian Pedagogical Institute (1919–1921), Poltava Institute of Public Education (1921–1930), and Poltava Institute of Social Education (1930–1933). In particular, the focus is on the peculiarities of the organization of the educational process and the educational environment during these periods.

The following research problems are solved in the article: the specifics of the organization of the educational process on natural science in its content and methodology in each of the periods are specified. The activity of the organizers of the educational process for the preparation of science teachers at the precursors of the VGPPU State Pedagogical University is characterized. Korolenko.

The prospect of further research is to find archival sources that would help to follow the careers of all teachers who trained science teachers in the 1920s - early 1930s.

Keywords: *Poltava Pedagogical Institute, Poltava Institute of Public Education, Poltava Institute of Social Education, natural science education, natural science teacher.*

Стаття надійшла до редакції 26.09.2019 р.